

mgr Sergii Miroszynchenko

Streszczenie rozprawy doktorskiej pt.

Polityka historyczna Ukrainy w latach 1991-2013

Celem rozprawy doktorskiej jest analiza polityki historycznej Ukrainy w latach 1991-2013. W tym czasie Ukraińcy po raz pierwszy w obrębie własnego niepodległego państwa próbowali wypracować własny jej wariant, polegający na połączeniu spuścizny postradzieckiej z wizją historii narodowej, z uwzględnieniem odrębności regionalnych. Prowadzone badania koncentrowały się nie tylko na oddziaływaniach władz ukraińskich na pamięć historyczną, ale także na rozwój historiografii i dydaktyki historii. Analizując ówczesne akty prawne, publicystykę polityczną oraz podręczniki szkolne, starano się rozpoznać główne cechy ukraińskiej polityki historycznej. Omówiono reakcje opozycji i władz regionalnych oraz społeczeństwa. Nie pominięto również opiniotwórczych działań Kościołów ukraińskich. Ważne było też prześledzenie, jak historycy odbierają aktualne zabiegi w obszarze polityki historycznej. Poznanie ukraińskiej polityki historycznej niemożliwe byłoby bez uwzględnienia wpływów na nią państw sąsiednich, podejmujących własne dyskusje w tej dziedzinie lub reagujących na kroki Ukrainy.

Rozprawa doktorska składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów, zakończenia, wykazu skrótów i bibliografii. Rozdziały skonstruowano według kryterium chronologiczno-problemowego. Ich kolejność odpowiada kadencjom pierwszych czterech prezydentów Ukrainy. Taki podział chronologiczny był następstwem faktu, że w ówczesnej konstrukcji władzy państwowej na Ukrainie to głowa państwa w najszerszym zakresie odpowiadała za kreowanie i realizację polityki historycznej.

W rozdziale pierwszym omówiono czym jest polityka historyczna, jak wpływa na pamięć historyczną (zbiorową), dlaczego zaczęto dyskutować o polityce pamięci, co wpłynęło na specyfikę ukraińskiej polityki historycznej itd. Zrozumieć unikalność procesów tworzenia się ukraińskiej polityki historycznej można na podstawie analizy procesów społeczno-politycznych, a wskaźniki kierunku jej rozwoju odnaleźć w zmianach w przestrzeni symboliki. Dlatego też w tej części rozprawy wiele uwagi poświęcono wpływom tradycji historycznej oraz procesom kształtowania się nowoczesnego narodu ukraińskiego.

W rozdziale drugim opisano politykę historyczną Ukrainy w czasach prezydentury Leonida Krawczuka w latach 1991-1994. Był to okres przejściowy, biorący początek w końcu epoki *pierestrojki*. Ówczesne założenia rozwoju państwa opierały się na odwołaniu

do ukraińskiej tradycji niepodległościowej, ale z uwzględnieniem spadku radzieckiego i silnych wpływów Rosji. Okazało się jednak, że Ukraina w 1991 r. po rozpadzie ZSRR była zróżnicowana, obserwowano regionalne dysproporcje, a Kijów w przestrzeni symbolicznej często był stawiany na równi z Moskwą. W tym czasie budowano nowe relacje społeczeństwa z władzą ukraińską, która po rozpadzie ZSRR otrzymała szersze kompetencje. Problematyczne było pozostawienie u władzy byłych przedstawicieli elit komunistycznych, dla potrzeby chwili posługujących się jedynie retoryką niepodległościową. Taka sytuacja wymagała ciągłych kompromisów społecznych. Okres prezydentury Krawczuka był krótki, ale w tym czasie polityka historyczna Ukrainy skoncentrowała się na kwestiach Kozactwa, *rewolucji ukraińskiej* (1917-1921) i Wielkiego Głodu (1932-1933). Zainicjowane wówczas procesy dekomunizacji i ukrajinizacji na Ukrainie zostały wstrzymane przez kryzys gospodarczy, problemy społeczeństwa posttotalitarnego oraz regionalizację.

Rozdział trzeci dotyczy polityki historycznej Ukrainy w czasach prezydentury Leonida Kuczmy w latach 1994-2004. Uwagę skupiono tu na różnych elementach pamięci historycznej: odbudowie świątyń z czasów Rusi Kijowskiej, eksponowaniu *państwa kozackiego Chmielnickiego, rewolucji ukraińskiej* z lat 1917-1921, dominacji radzieckiej wizji II wojny światowej i braku szerokiej dyskusji nad kwestią radzieckiej spuścizny historycznej. Procesy te były skomplikowane z racji regionalizacji polityki pamięci, umacnianej przez *politykę wielowektorowości*. Rosyjskojęzyczność edukacji, nauki i kultury Ukrainy czyniła ją *współuczestnikiem* rozwoju Rosji i zarazem spowalniała rozwój tożsamości Ukraińców. W tym okresie nie wypracowano silnego narodowego modelu pamięci. Było to jedną z przyczyn *rewolucji pomarańczowej* 2004 r., która okazała się przełomowym wydarzeniem w procesie formowania ukraińskiej polityki historycznej.

Rozdział czwarty poświęcono polityce historycznej rządów *pomarańczowych*, kiedy to prezydentem był Wiktor Juszczenko (2005-2010). Pogłębiająca się wówczas dyskusja wokół polityki historycznej podzieliła społeczeństwo ukraińskie na dwie grupy: propaństwową i prorosyjską (proradziecką). Symbolami tej dyskusji stały się historyczne postacie Iwana Mazepy, Symona Petlury i Stepana Bandery, w opozycji do których stawiano cara Piotra I, Włodzimierza Lenina i Józefa Stalina. Nasilił się problem ambiwalencji społeczeństwa ukraińskiego. *Pomarańczowe* rządy zaktualizowały najważniejsze dla Ukraińców kwestie XX w. – pamięci o Wielkim Głodzie jako ludobójstwie i rehabilitacji ruchu niepodległościowego z czasów II wojny światowej. Kozactwo w przestrzeni polityki historycznej nadal było uosobieniem *narodowego przebudzenia* oraz identyfikacji z Ukrainą, *rewolucja ukraińska* z lat 1917-1921 personifikowała dumę narodową oraz smutek, a Wielki

Głód lat 1932-1933 był symbolem kłamstwa oraz milczenia władz radzieckich, zaś II wojna światowa była egzemplifikacją heroizmu i nienawiści do *wroga*. Te nacechowane emocjonalnie symboliczne punkty pamięci miały skonsolidować społeczeństwo przy jednoczesnym wzmocnieniu świadomości narodowej. W latach 2006-2007 powołano Ukraiński Instytut Pamięci Narodowej, ale pozostawał on w pełnej zależności od decyzji rządu, przez co nie był w stanie samodzielnie kreować polityki historycznej państwa. Ponadto w tym okresie próbowano kontynuować, rozpoczętą na początku lat 90. XX w. na poziomie regionalnym, dekomunizację. Szczególną uwagę zwrócono na obchody 1020. rocznicy chrztu Rusi Kijowskiej. Były one też próbą wsparcia budowy własnego ukraińskiego Kościoła prawosławnego, która jednakże zakończyła się niepowodzeniem z racji wciąż silnych na Ukrainie wpływów Rosyjskiego Kościoła Prawosławnego.

W rozdziale piątym przeanalizowano politykę historyczną w czasie prezydentury Wiktora Janukowycza (2010-2013). Była ona kontynuacją postradzieckiego kursu polityki pamięci z czasów Leonida Kuczmy, a zarazem wyróżniała się brakiem „modernizacyjnych reform”, lawirowaniem „między Wschodem a Zachodem”, a także radykalizacją chcących uczestniczyć w niej sił politycznych (tak prawicy ukraińskiej, jak i sił prorosyjskich). Postradziecka wizja II wojny światowej zajmowała w epoce Janukowycza dominującą pozycję w państwowej polityce historycznej. Równolegle w tym samym czasie umacniała się inicjatywa obywatelska w dążeniu do upamiętnienia ofiar Wielkiego Głodu, heroizacji Ukraińskiej Powstańczej Armii i dekomunizacji. Polityka historyczna ekipy Janukowycza nie odzwierciedlała nastrojów zwolenników propaństwowej wizji historii. Utrata kontaktu władz z aktywną częścią społeczeństwa ukraińskiego i silne wpływy Rosji budziły niezadowolenie z polityki prezydenta już od 2010 r.

Polityka historyczna Ukrainy w latach 1991-2013 stanowi pewną całość. Badania objęły zatem okres od początku proklamowania niepodległości przez Ukrainę do wybuchu *rewolucji godności*. Ukraińska scena polityczna, a wraz z nią całe społeczeństwo, po tym okresie weszły na ścieżkę istotnych zmian. Nie są one już przedmiotem zainteresowania niniejszej rozprawy, ale grunt pod nie przygotowany był właśnie w badanym okresie.

Sergii Miroszynenko

